

Horváth Krisztina

A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy¹ és a kisebbségi jogok védelme, avagy a muftik törik át a hallgatás falát?

1. Bevezetés

Alig pár hónapja jelent meg a Magyar Kisebbség című folyóirat hasábjain Kovács Péter írása a Szerif c. Görögország ügy² kapcsán. Az Európai Emberi Jogi Bíróság ezzel az ítélettel kivételesen - és ráadásul kisebbségbarát formában - döntött egy kisebbségi tárgyú ügyben, és a szerző fel is tette a kérdést, hogy vajon "magányos fecske, vagy új tendencia" van kialakulóban. Valóban, a Bíróság joggyakorlatában a kisebbségi tárgyú ügyek száma elenyésző,³ így ez utóbbi felvetés igazsággal megállja a helyét.

A kisebbségi jogok védelme a népek önrendelkezési jogának az emberi jogok védelmében érvényesülő alapvető szerepére vezethető vissza.⁴ A kisebbségek jogai jórészt kollektív jogok, effektív védelmük azonban éppen emiatt az Európai Emberi Jogi Egyezményen belül ellentmondásos alakul.⁵ A diszkrimináció tilalmáról szóló 14. cikkely ugyan tiltja a kisebbség hovatartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetését, illetve más cikkelyek alkalmazása is felmerülhet kisebbségi jogsérelmek kapcsán, ugyanakkor az Egyezmény nem tartalmaz speciális, kisebbségi jogok védelmére vonatkozó szabályt.⁶ Ezen kívül, a 14. cikkely szubszidiárius jellegű,⁷ tehát a más, Egyezményben foglalt jogok sérelméhez való kapcsolódása, illetve a joggyakorlat precedens rendszerszerű működése az Egyezmény szervei előtt hátráltatta a kisebbségi jogok érvényesítését.⁸

Kevesebb, mint egy év után a Bíróság ítélete a Hasan és Chaush c. Bulgária ügyben egyértelműen azt bizonyítja, hogy többről beszélhetünk, mint egyszeri elszigetelt esetről. A fenti ügyben a probléma ugyancsak a muzulmán kisebbség vallási jogaival kapcsolatban merült fel, és mint ilyen, folytatja az ezzel kapcsolatos gondolatmenetet.

Az iszlám hívők többségükben nem csak vallási kisebbséget, hanem etnikai, nyelvi, kulturális kisebbséget is alkotnak. Nincs ez másként Bulgáriában sem, ahol a politikai rendszerváltás nyomán a török eredetű muzulmánok - a korábbi asszimilációs politikával ellentétben - vallásszabadságot érintő alapvető biztosítékokat kaptak, és ennek keretében saját kulturális és társadalmi szervezeteket hozhatnak létre.⁹

A muzulmán hívők szempontjából az egyik legfontosabb jogkör a saját vallási szervezet és ez utóbbi vezetőségének kialakítása. Az iszlám eszmerendszeréből eredően, illetve az iszlám vallás és jog összefonódására visszavezethetően a vallási vezetők szerepe kiemelkedő jelentőségű. A muftik a legképzettebb vallásjogi tudósok köréből kerülnek ki, és nem csak vallási vezetőkként, hanem mint igazságszolgáltatási-közigazgatási fórum is fontos szerepet töltenek be a muzulmán közösségekben. A muzulmán jog - mely az állami joggal együtt létezik a muzulmánok tekintetében, bár alkalmazási köre szorosan szabályozott - értelmezése és alkalmazása a muftikra hárul, akik főleg a családjog területén a Korán és a szunna szövegéből többnyire az analógia módszerének alkalmazásával hozzák meg döntésüket.¹⁰

Az, hogy a Bíróság elé a Hasan és Chaush c. Bulgária ügy a lelkiismereti- és vallásszabadságot kimondó 9. cikkely állítólagos sérelme tárgyában került, nem csökkenti az eset kisebbségi jogi vetületét. Az alaphelyzet ebben az ügyben is egy vallási kisebbség ügyeibe való állami beavatkozás volt, melynek eseményeit a közép- és kelet-európai politikai változásokat gyakran követő bonyolult és néhol zavaros hatalmi harcok, illetve az aktuális politikának a vallási életre való hatása, ha lehet, még jobban összekuszálták, mint a korábbi hasonló tárgyú Szerif c. Görögország ügyben.

2. A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy ténybeli előzményei

Az ügy eredete az 1989-es bolgár demokratikus változásokra nyúlik vissza, amikor néhány hívő és muzulmán aktivista megkísérelte a vallási szervezet vezetőjének leváltását az akkori főmuftinak (Gendzhev) és a Szent Főtanács vezetőinek a kommunista rezsimmel való összejátszására hivatkozva. Miután ez a vezetőség ugyancsak rendelkezett támogatottsággal a hívők körében, a helyzet belső villongásokhoz és pártszakadáshoz vezetett.

1991-ben, Bulgáriában demokratikus kormány került hatalomra,¹¹ melyet követően a Vallási Kinevezési Igazgatóság (továbbiakban: Igazgatóság),¹² mely a Minisztertanácshoz kapcsolt kormányhivatal, Gendzhev 1988-as bolgár főmuftivá való választását semmisnek nyilvánította, elmozdította hivatalából, és egy Ideiglenes Szent Tanácsot jegyzett be a muzulmánok vallási szervezetének átmeneti irányítására az állandó vezetőségnek a Muzulmán Nemzeti Konferencia általi megválasztásáig.¹³

A Muzulmán Nemzeti Kongresszus, melyet az Ideiglenes Szent Tanács rendezett meg, 1992. szeptember 19-én Fikri Sali Hasant választotta a bulgáriai moszlimok főmuftijává, és egyben elfogadta az új szervezeti alapszabályt is. E döntéseket 1992. október 1-jén az Igazgatóság be is jegyezte. Bár folytatódott az ellentét Gendzhev és Hasan között, az Igazgatóság álláspontja 1994 közepéig változatlan maradt, azaz Hasant tekintette főmuftinak.

Gendzhev hívei 1994. november 2-án rendeztek egy kongresszust, melyen megválasztottak egy vezetőséget, ennek vezetőjévé pedig Gendzhevet nevezték ki, illetve elfogadtak egy másik alapszabályt. Az újonnan megválasztott vezetőség benyújtotta bejegyzés iránti kérelmét az Igazgatósághoz.

Bulgáriában, csakúgy, mint a térség több más államában, a politikai változások utáni második demokratikus választások a politikai visszarendeződés igényét mutatták. A szocialisták kerültek hatalomra, melynek időpontja ebben az esetben 1995 januárjára esett. A további események és bonyodalmak nagy része, mint majd láthatjuk, ennek a ténynek tudható be.

Mindezek után ugyanis, 1995. január 16-án az Igazgatóság levelet írt Hasannak, melyben - aggodalmát fejezve ki a muzulmán közösség megosztottságával kapcsolatban -, és mint főmuftit arra kérte, hogy halassa el a megrendezni kívánt konferenciát, ugyanakkor egy egységes kongresszus megrendezését is javasolta.

1995. február 22-én Sivarov bolgár miniszterelnök-helyettes felügyeleti jogkörében határozatot adott ki, melyben elfogadta a Gendzhev által rendezett konferencián születetteket,¹⁴ és ennek alapján az Igazgatóság bejegyzettnek nyilvánította a Gendzhev vezette gárdát. Ezt követően az újonnan bejegyzett vezetőség a szófiai főmufti-irodából erőszakkal eltávolította az ott dolgozó alkalmazottakat, elfoglalta az épületet, majd az iratok és a vagyontárgyak felett is hatalmat szerzett először Szófiában, később pedig az ország más városaiban is. E történéseket személyi változások kísérték.¹⁵

Az Igazgatóságnak Hasanhoz, mint magánszemélyhez intézett 1995. március 23-i válasza volt az első hivatalos okirat, mely tisztán elismerte, hogy a miniszterelnök-helyettesi határozattal elfogadott alapszabály felváltotta a korábbi szabályzatot, és egyben az újonnan megválasztott vezetőség felváltotta a Hasanét.¹⁶

A Hasan által szervezett 1995. március 6-i gyűlésen őt választották újra főmuftivá. Hasan bejegyzési kérelmet intézett a Minisztertanácshoz, majd válasz hiányában a Legfelsőbb Bírósághoz fordult, mely 1996. október 14-én hozott ítéletében kifejtette, hogy a Hasan vezette Főmufti Iroda 1992-ben megfelelően bejegyzésre került, és ezzel jogi személlyé vált, mely státusát azt követően sem veszítette el. Ennek következtében a Minisztertanács kötelessége az új szabállyal vagy vezetői személycserével kapcsolatos bejegyzési kérelem megvizsgálása, illetve a Minisztertanács hallgatólagos elutasítása jogsértő volt.¹⁷ 1996. november 19-én Sivarov miniszterelnök-helyettes elutasította a bejegyzési kérelmet, arra hivatkozva, hogy egy vallási vezetőség már bejegyzésre került a moszlim közösség kapcsán (a Gendzhev által vezetett), s így a kérelem ellentétes a vallási kinevezésekről szóló törvénnyel.

Hasan fellebbezését követően a Legfelsőbb Bíróság, az alkotmány 13. cikkébe való ütközésre hivatkozva, hatályon kívül helyezte a bejegyzési kérelmet elutasító határozatot. Eszerint az elutasítás "jogsértő közigazgatási beavatkozást [jelentett] egy vallási közösség belső szervezetébe". A Legfelsőbb Bíróság ítéletei ellenére a Minisztertanács nem jegyezte be a Hasan vezette vallási vezetőséget.

Ahhoz, hogy az események új fordulatot vegyenek, újabb kormányváltásnak kellett bekövetkeznie Bulgáriában. 1997 februárjában ismét a demokratikus erők alakíthattak kormányt. Ezt követően Hasan kérelmezte a Minisztertanácstól az 1995-ös alapszabály és az akkor megválasztott vezetőség bejegyzését. A Minisztertanács egy egységes kongresszuson megválasztott vezetőséget kívánt bejegyezni. Az új vezetői testület Hasan társai közül került ki, azonban Hasan nem került közéjük. A Kormány az új vezetőséget bejegyezte.

Gendzhev fellebbezése nyomán a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság arra hivatkozott, hogy miután soha nem került érvényesen bejegyzésre, az ügyben nem rendelkezett perlési joggal. Az indoklásban szerepelt, hogy Sivarov miniszterelnök-helyettes érvényes minisztertanácsi felhatalmazás nélkül hagyta jóvá Gendzhev hivatalát, így az általa

vezetett Fõmufti Iroda jogilag soha nem létezett és az 1995-1997. közötti cselekményei semmiek.

3. A Bíróság döntésének jelentősége

Alapvetõ vita alakult ki a felek között abban a tekintetben, hogy vajon az Egyezmény mely cikke alkalmazható az esetre. A panaszosok a 9. cikkelyben foglalt gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság megsértésére hivatkoztak, pontosítva, hogy a muzulmán vallási közösség vezetésének 1995-ös elmozdítása, illetve az azt követõ események egészen 1997 októberéig a fent említett jog sérelméhez vezettek. A 9. cikkely alkalmazhatósága azonban elõzetes kérdéseket vetett fel, hiszen a panaszosokkal ellentétben a bolgár kormány az egyesülési jogot szabályozó 11. cikkelyt tekintette alkalmazandónak az ügyre, kiemelve a vallási szervezetek állami egyesületi jellegének elsõrendûségét.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 9. cikkelye így szól:

"(1) Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyõzõdés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyõzõdésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság elõtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

(2) A vallás vagy meggyõzõdés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, a közegészség vagy az erkölcsök, illetõleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek."

A Bíróság a kérdés vizsgálata során kifejtette, hogy a vallási közösségek hagyományosan szervezettel rendelkeznek, és az elõjárók személye a közösség minden tagja számára különös fontosságú. Így tehát a vallási közösség életében való részvétel hitbeli megnyilvánulás, azaz a 9. cikkely alapján védendõnek minõsül. Ugyan a vallási szervezettel kapcsolatos kérdések a gyülekezési és egyesülési szabadságot kimondó 11. cikkely hatálya alá tartoznak, azonban a 9. cikkely magában foglalja az állami beavatkozástól mentes közösségi mûködést is.

A Bíróság hangsúlyozta, hogy a vallási közösségek autonómiája elengedhetetlen feltétele a pluralizmusnak, és nem csak a közösségi szervezetet érinti, hanem kihat az aktív tagok vallásszabadsághoz fûzõdõ jogainak hatékony gyakorlására is. Így tehát a vallási közösség szervezeti életének 9. cikkelybeli védelme nélkül az egyéni vallásszabadsághoz fûzõdõ jog válna sérülékenyebbé.¹⁸

A Bíróság tehát elutasította a Kormány indítványát, miszerint az ügyet a 11. cikkely alapján kellene tárgyalni, arra hivatkozva, hogy a 9. cikkely figyelembe nem vétele az ügyet a lényegi elemétõl fosztaná meg, és a Bíróság a továbbiakban a 9. cikkelyt vette alapul az ügy vizsgálatához.

Amint a fentiekbõl kitûnik, a Bíróság ugyan nem kezeli a 9. cikkelyben foglalt jogokat egyértelmûen kollektív jogokként, ugyanakkor hangsúlyozza a vallási közösség fontos szerepét, és egyben utal arra, hogy a közösség jogainak sérelme az egyéni jogok sérelmét is maga után vonhatja. Ezzel az érveléssel a Bíróság a 9. cikkely szigorúan egyéni jogként való értelmezésétõl a közösség jogainak védelme irányába mozdul el, amennyiben ezek jogainak sérelme egyéni jogsérelmhez vezethet, és ezzel egy egyértelmû elõrelépést tesz a kisebbségi jogok egyezményi védelme terén.

A muzulmán közösség szervezeti életébe való beavatkozás tekintetében a Bíróság nem kívánt a vallási közösségek bejegyzésének természetével kapcsolatban általánosan állást foglalni, és inkább az állami beavatkozás tényét vizsgálta. Megerõsítette, hogy az állami hatóságoknak ezen a területen érvényesülõ semlegességi kötelezettségének megszegése a 9. cikkelyben foglalt jogok gyakorlásába történõ beavatkozásnak minõsül, lévén, hogy a vallásszabadság általában véve kizár mindennemû állami diszkréció annak meghatározásában, vajon vallások vagy egyes vallási eszközök legitimek-e. Ugyanígy az az állami cselekmény, amely egy megosztott vallási közösséget illetõen az egyik vezetõt támogatja, vagy amely a közösséget egy személy vezetése alá kényszeríti, ugyancsak beavatkozásnak minõsül, miután egy demokratikus társadalomban az államnak sürgõsen lépéseket tennie egy vallási közösség egységesítése érdekében.¹⁹

Arra a Kormány által kimondott érvelésre, miszerint az Igazgatóság bejegyzési aktusa kizárólag deklaratív jellegû, a Bíróság az eset körülményeit vizsgálva kifejtette, hogy az elsõ számú panaszos jogilag és ténylegesen akadályozottá vált a képviseleti jogaiban, melyeket egyéb úton sem érvényesíthetett, tehát nem tudta ellátni a fõmufti tisztséghez

kapcsolódó feladatokat és a közösségi tulajdon felett sem gyakorolhatott semmilyen hatalmat. Továbbá, az, hogy a Minisztertanács semmibe vette a Legfelsőbb Bíróság által hozott döntéseket, ugyancsak a funkció gyakorlásának effektív ellehetetlenítéséhez vezetett.

A Bíróság az állami beavatkozást tovább elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a bepanaszolt állami cselekmények fontossága az egyszerű bejegyzési aktuson túlmutató, hiszen a muzulmán vallási közösség egy részére biztosítottak kedvezményeket a másik, korábbi vezetés kizárásával egyidejűleg. Ezzel az állami hatóságok a kizárt vezetőséget megfosztották minden lehetőségtől a közösség akár csak egy részének is, annak beleegyezésével történő irányítására.²⁰

Mint látható, a Bíróság ebben az esetben - a Szerif c. Görögország ügyben hozott ítéletétől eltérően²¹ - nem mélyült el az azonos vallási közösség több mufti általi megosztott vezetés problematikájában, ugyanakkor, azzal ellentétben, ilyen megosztott helyzet lehetőségét egyértelműen elismerte, tehát egyértelműen a közösségen belüli önrendelkezési szabadságot húzta alá.

A beavatkozás "törvényben meghatározott[ságát]" vizsgálva a Bíróság kiemelte, hogy a bejegyzésre vonatkozó jogszabályok nem írják elő a kérelmek megvizsgálásakor alkalmazandó kritériumokat, és eljárási biztosítékokat sem nyújtanak ebben a körben. Az R-12-es határozatot és az Igazgatóság döntését nem közölték az érintettekkel, nem tartalmaztak indoklást, és jogi hatásuk tekintetében is homályosak voltak. Mindezeket a tényeket figyelembe véve tehát a Bíróság úgy döntött, hogy a beavatkozás nem volt "törvényben meghatározott", mivel olyan fokú diszkreciót engedő jogszabályokon alapult, amely nem biztosítja a világosság és előreláthatóság követelményeinek megvalósulását, melyet tovább súlyosbított a Legfelsőbb Bíróság ítéleteinek figyelmen kívül hagyása a Minisztertanács által.

Ezekkel a megállapításokkal a Bíróság az érintett területen uralkodó jogszabályi hiányosságokat és az eljárási jogsértéseket is érzékeltette, mellyel remélhetően megfelelő példát mutat a jövőbeni ilyen típusú jogalkotáshoz és jogalkalmazáshoz, nemcsak Bulgária kapcsán, hanem más államok tekintetében is.

Így tehát nem látszott igazolódni az állami beavatkozás törvényes volta, és az érintett cselekményeknek az Egyezmény 9. cikkelyébe való ütközése megállapításra került, anélkül hogy a Bíróság a 11. cikkely kapcsán is vizsgálta volna a panaszt. Ezzel az esetnek a pusztán egyesülési jogot érintő mivolta került háttérbe, azaz a 9. cikkelyen keresztül megvalósult értelmezéssel a Bíróság biztosította a közösség lényeges jellemzőjének figyelembe vételét, vagyis a vallásszabadsági aspektus szempontjainak felülkerekedését az általános közigazgatási szempontok felett.

4. A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy jövőbeni jelentősége

Köztudomású, hogy az Egyezményhez kapcsolódó joggyakorlat kisebbségi ügyekben szegényes. Igaz ugyan, hogy ez az eset szükségszerűen a vallásszabadsággal kapcsolatos 9. cikkely kapcsán került elbírálásra, azonban tagadhatatlan, hogy a bulgáriai muzulmán közösség eredetét tekintve etnikai kisebbségnek is számít (török eredetűek), így, áttételesen nem csak vallási kisebbségi ügyről, hanem egyben nemzeti kisebbségi ügyről is szó van.

A döntésnek azonban nem csupán ez a sajátossága. Nyilvánvaló, hogy egy személynek főmuftivá választása nem csupán magánügy, hanem közügy is, lévén, hogy ezáltal a vallási közösség vezetőjévé válik, akinek nem csak a szervezeten belüli igazgatási, felügyeleti funkciói, hanem komoly vallási és igazságszolgáltatási feladatai is vannak.²²

A 9. cikkely kapcsán a Bíróság többször kitért a jogsértésnek a közösségre való hatásaira. Ez ugyan nem változtat a Bíróság gyakorlatán, miszerint a kollektív jogsérelmeket nem, csak az egyéni jogsérelmeket vizsgálja, ugyanakkor az eset alapjául szolgáló sérelmeknek a közösségre vonatkozó hatása fontos szerepet kapott az ítéletben. Így az a kijelentés, melyben a Kormány álláspontját elvetve a Bíróság a vallási közösség szervezeti autonómiáját a 9. cikkely hatálya alá tartozó problémaként említi, amely a közösség és az aktív tagok jogait egyaránt érinti, egyértelműen kiemeli a vallási közösség fontosságát, amely a fenti cikkely szempontjából is védelmet élvez, és amely védelem nélkül az egyéni vallásszabadság sérülne.

A Bíróság világossá teszi, hogy "a hívő vallásszabadsága magába foglalja azt az elvárást, hogy a közösség önkényes állami beavatkozástól mentesen, békésen működhessen. Valójában a vallási közösségek autonóm létezése elengedhetetlen a pluralizmus szempontjából egy demokratikus társadalomban, és így a 9. cikkely általi védelem középpontjában áll. Közvetlenül érinti nemcsak a vallási szervezetet magát, hanem az aktív hívek összességének

vallásszabadsághoz fűződő jogát. Ha a közösség szervezeti élete nem esne a 9. cikkely védelme alá, az egyéni vallásszabadság minden más aspektusa sérülékennyé válna²³. A Bíróság tehát egyértelműen kihangsúlyozza a vallási közösség lényeges szerepét a 9. cikkely kapcsán.

Egy másik fontos kijelentés, amely nem egyéneket, hanem közösséget említ, a vallási közösség életébe való állami beavatkozást érintette. Eszerint minden állami cselekmény, amely egy megosztott vallási közösségen belül az egyik vezetőt pártolja a másikkal szemben, vagy a tömörülések egységesítésére kényszeríti a közösséget, a vallásszabadságba való beavatkozásnak minősül.²⁴ Ehhez kapcsolható az a megállapítás, mely szerint az állami cselekmények jogilag és ténylegesen is megakadályozták az elmozdított vezetőséget akár a közösség egy részének is a képviseletében. A Bíróság következtetésében »a muzulmán vallási közösség szervezetébe való beavatkozást« és a panaszosok jogaiba való beavatkozást együtt említi.

Láthatjuk tehát, hogy a Bíróság hosszan foglalkozott az érintett panaszosok jogsérelmein keresztül és ahhoz kapcsolódóan a közösség 9. cikkely szerinti jogaival. Igaz tehát, hogy az Egyezmény kollektív jogok védelmét nem biztosítja, azonban potenciális áldozatok panaszai is elfogadásra kerültek, illetve, mint ezen a példán keresztül láthatjuk, az egyéni jogok védelme fontos közösségi jogbeli kiterjesztéshez is vezethet.

Nehéz előre megjósolni, milyen folyományai lehetnek ennek az álláspontnak, és mennyiben indulhat el az Egyezmény a kollektív jogok védelmének irányába, ezen belül is a kisebbségi jogok hatékonyabb védelme felé. Az első lépés ezzel az ügyel megtörtént, hiszen a Bíróság lényeges megállapításokat tett a vallási közösséget érintő állami beavatkozások tekintetében. Kérdés ugyan, hogy ezt mennyire lehet aprópénzre váltani a vallásszabadságot nem érintő kisebbségi ügyekben, azonban a fenti ítélet jelentős precedenssé válhat ilyen tekintetben is.

Ugyanakkor kiemelkedő jelentőséget kaphat a jövőben az újonnan elfogadott 12. Kiegészítő jegyzőkönyv, melynek hatálybalépése az érintett államokra nézve a 14. cikkelyben foglaltaknál lényegesen nagyobb követelményeket szab a diszkrimináció tilalmának érvényesítése terén.

A 12. Kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkelye kimondja,²⁵ hogy (1) "Minden törvény által garantált jogot nemre, fajra, bőrszínre, nyelvre, felekezetre, politikai vagy más meggyőződésre, nemzeti vagy társadalmi hovatartozásra, etnikai kisebbséghez tartozásra, tulajdonra, születésre vagy más státusra tekintet nélkül biztosítani kell", illetve, hogy (2) "állami hatóság senkivel szemben sem alkalmazhat hátrányos megkülönböztetést az első bekezdésben felsorolt indokok alapján".

Az, hogy az említett jegyzőkönyv alapján nem csak az Egyezményben foglalt egyéb jogokkal és szabadságokkal összefüggésben lehet bepanaszolni majd egy államot, lényegesen kiterjeszti majd a védett jogok körét, és várhatóan kisebbségi ügyekben is panaszok alapjául szolgálhat majd. Így tehát tilos minden (1) az egyénnek a belső jog által biztosított jog élvezetében való hátrányos megkülönböztetés; (2) jogszabály által állami hatóságoknak előírt kötelezettségből eredő egyéni jog élvezetében való hátrányos megkülönböztetés; (3) hatóság által, diszkrecionális jogköre gyakorlása során érvényesített hátrányos megkülönböztetés; (4) bármilyen más, tevéssel vagy mulasztással megvalósult hátrányos megkülönböztetés. A 12. Kiegészítő jegyzőkönyv le kívánja tehát fedni a diszkrimináció teljes körét, hatékonyabb védelmet biztosítva ezáltal az egyénnek.

Joggal merülhet fel a kérdés, vajon az ilyen és ehhez hasonló esetek, illetve az, hogy a bepanaszolt állam nyugat-európai vagy közép- és kelet-európai, mennyiben kapcsolódik össze. A közép- és kelet-európai térség mai etnikai térképe adott tény, amely bizonyos esetekben - a korábbi nyugat-európai kisebbségi helyzet viszonylagos békés voltával ellentétben - a közép-és kelet-európai államokban talán nehezíti a kisebbségek helyzetét.²⁶ Ugyanakkor, mint ahogy a fenti ügy kapcsán is érzékelhettük, a politikai rendszerváltoztatást követő kormányváltások sok esetben felerősítik a kisebbségek politikai szerepét, amely ugyancsak problémákhoz vezethet. A térség államai azonban - a különböző euroatlanti integrációs törekvéseknek is köszönhetően - remélhetőleg aktívan közreműködnek a jövőben az említett jogok kiterjesztésében.²⁷

Mind a joggyakorlatban, mind az Egyezmény által védett jogok körében bekövetkezett fejlődés alapján reménykedhetünk az Egyezmény keretein belüli hatékonyabb kisebbségvédelemben is. Talán tényleg lehet egy kitaposott ösvény erre is a jövő kisebbségvédelme terén.

1 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben 2000. október 26-án született ítéletet.

2 Az ügyek kapcsán a Bíróság angol nyelvű írásmódját követem.

3 Lásd Kovács Péter: *Le droit international pour les minorités face à l'Etat-nation*. Miskolc, 2000, Miskolci Egyetemi Kiadó, 75-76.; illetve Kovács Péter: A rodopi mufti esete a nemzetközi joggal: Kisebbségi autonómiabarát ítélet az Emberi Jogok Európai Bíróságán: magányos fecske, vagy új tendencia? *Magyar Kisebbség*, VI. évf. 2000. 1. (19) sz., 213-225.; továbbá dr. Grád András korábbi véleményét: Dr. Grád András: *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélekezésről*. Budapest, é.n. HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó, 280.

4 Lásd bővebben Malenovski, Jiri: Vers un régime cohérent de protection des minorités nationales en droit international? In *Nationalité, minorités et succession d'Etats en Europe de l'Est*. Montchrestien, 1996, 100.

5 Az egyéni és kollektív jogok problematikájáról lásd bővebben Kovács Péter: *Nemzetközi jog és kisebbségvédelem*. Budapest, 1996, Osiris Kiadó, 107-108.

6 Lásd Renucci, Jean-Francois: *Droit européen des droits de l'Homme*. L.G.D.J, 1999, 395-396.

7 Ugyanakkor a 14. cikkely annyiban autonómnak minősül, hogy az alapul szolgáló más cikkely sérelmének megállapítása nem előfeltétele a vizsgálatának. Lásd Pettiti-Decaux-Imbert: *La Convention européenne des droits de l'Homme. Commentaire article par article*. Economica, 1995, 478.

8 Lásd ezzel kapcsolatban Péter Kovács: *International Law and Minority protection; Rights of Minorities or Law of Minorities?* Budapest, 2000, Akadémiai Kiadó, 72.; Kovács Péter: Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája. *Acta Humana* 1993, 10. sz. 65.; Cohen Jonathan, Gérard: *Aspects européens des droits fondamentaux*. Montchrestien, 1999.; Kopal, Vladimir: Quelques remarques sur l'évolution du droit international vers un système général de protection des minorités. In *Nationalité, minorités et succession d'etats en Europe de l'Est*. 109-110.; illetve Decaux, Emmanuel: Le contrôle international. In *Nationalité, minorités et succession d'etats en Europe de l'Est*. 121.

9 Lásd Romsics Ignác: *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-közép és Dél-kelet Európában a 19. és 20. században*. 1998, Napvilág Kiadó, 345-346.

10 Lásd bővebben Rostoványi Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén*. 1998, Aula Kiadó, 40.

11 A bolgár jogrendszer is alkotmányos szinten biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadságot, melyet az Alkotmánybíróság is megerősített egy ítéletében, melyben pontosította, hogy az állam nem avatkozhat be egy vallási közösség vagy intézmény tevékenységébe, kivéve, ha a vallási hitet politikai célokra használják fel. (A bolgár Alkotmánybíróság 1992. június 11-i 5. számú ítélete.) A Vallási Kinevezési Törvény hatályos szabályai alapján ahhoz, hogy egy vallási kinevezés hatályossá váljon és a testület jogi személyiséget szerezzen, szükséges annak a Minisztertanács vagy az erre felhatalmazott miniszterelnök-helyettes általi megerősítése. Minden vallási közösségnek rendelkeznie kell egy, az államnak felelős vezetői testülettel. Ezen túlmenően be kell jegyeztetni a Vallási Kinevezési Igazgatóságnál, mely többek között néhány felügyeleti jogkört is gyakorol a vallási testületek felett. Ugyanakkor a fent említett alkotmánybírói határozat elismerte, hogy a törvény egyes rendelkezései alkotmányellenesek, bár arra hivatkozva, hogy az Alkotmányt megelőzően lépett hatályba, hatáskörének hiányát állapította meg annak megsemmisítésével kapcsolatba.

12 Bulgáriában a vallási kinevezések a Minisztertanács, illetve az általa felhatalmazott miniszterelnök-helyettes hozzájárulásával érvényesek, melyet követően az Igazgatóságnál be kell jegyeztetni őket, tehát ez a szerv nagyjából az egyházügyi hivatal funkcióját tölti be.

13 A Legfelsőbb Bíróság Gendzhev fellebbezését elutasította, arra hivatkozva, hogy az Igazgatóság döntései bírói úton nem támadhatók meg, majd az újabb fellebbezés során a kijelölt tanács kijelentette, hogy az Igazgatóság semmisségi döntését hatáskörén belül hozta meg, azonban Gendzhev elmozdítása tekintetében *ultra vires* döntött. Ennek ellenére, miután a döntés nem megfellebbezhető, a tanács szükségtelennek látta a kérdéses rész semmisségének kimondását. (Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 12. §-át.)

14 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 21-22. §-ait.

15 Az ügyészség, 1995. március 8-i és 28-i határozatában megtagadta az ügyben bármilyen lépés megtételét, arra hivatkozva, hogy a foglalóknak volt jogalapjuk az épületben való tartózkodásra, lévén, hogy az Igazgatóság által bejegyzésre kerültek, és az országban élő moszlim közösség vallási vezetését képviselik.

16 Hasan az R-12-es határozat ellen a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett, azzal érvelve, hogy az említett határozat csupán egy új vallási szervezetet jegyzett be, míg ezzel ellentétben a későbbi döntésekből és a levélből kiderült, hogy személycseréről és az alapszabály cseréjéről volt szó. A Legfelsőbb Bíróság a fellebbezést elutasította, arra hivatkozva, hogy az Igazgatóság teljes diszkréciós joggal dönt a bejegyzések ügyében, így a bírósági vizsgálat csak arra szorítkozhatott, hogy történt-e alaki szabálysértés a döntéshozatal során, és így az R-12-es határozat megfelelőnek bizonyult.

17 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 34. §-át.

18 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 62. §-át.

19 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 78. §-át, melyben a Bíróság visszautal a korábbi Szerif c. Görögország ügyben hozott döntésére.

20 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 82. §-át.

21 Lásd Szerif c. Görögország ügyben hozott 1999. december 14-i ítélet 52-53. §-át, illetve Kovács Péter: *Le droit international pour les minorités face à l'Etat-nation*. 83, és Kovács Péter: *A rodopi mufti esete a nemzetközi joggal*.

22 Ibidem

23 Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 62. §-át.

24 "...az állami hatóságok mulasztása a semlegességi kötelezettség teljesítése kapcsán ezen a téren arra a következtetésre vezet, hogy az állambeavatkozott a hívők szabad vallásgyakorláshoz fűződő jogába az Egyezmény 9. cikkelye értelmében." "Ugyanakkor, kivételes eseteken kívüli helyzetekben, az Egyezményben garantált vallásszabadsághoz fűződő jog minden diszkriminációt kizár az állam tekintetében, hogy meghatározza vallások vagy vallási kifejezési eszközök legitimité-e. Az az állami aktus, amely a megosztott vallási közösség egyik vezetőjét támogatja, vagy arra irányul, hogy a közösséget egy vezető vezetése alá kényszerítse saját akaratával ellentétben, hasonlóképpen a vallásszabadságba történő beavatkozást eredményezne. Demokratikus társadalmakban az államnak szükségtelen a vallási közösségeket egyesített vezetés alá helyező intézkedések megtétele." Lásd a *Hasan és Chaush c. Bulgária* ügyben hozott ítélet 78. §-át.

25 Mivel hivatalos magyar nyelvű fordítás nem áll még rendelkezésre, az idézett fordítást a szerző készítette.

26 Lásd Kovács Péter: *International Law and Minority Protection*. 82-83.

27 Lásd ezzel kapcsolatban Mavi Viktor: *Az Európa Tanács és az emberi jogok*. Budapest, 1993, 16-17.

- [Bodó Barna: Választás és váltás](#)
- [Jakabffy László: Egy vélemény Biharból](#)
- [Ráduly Róbert: Szövetség az önkormányzatokban](#)
- [Szász Jenő: RMDSZ és médiadiktatúra](#)
- [Bárdi Nándor: Választások a két világháború közti romániai magyar kisebbségpolitikában](#)
- [A romániai magyar és német népkisebbség parlamenti képviselőinek számadatai kilenc választásról](#)
- [Dr. Fritz László: A közigazgatási választások eredményei](#)
- [Dr. Fritz László: A Iorga-kormány "interimár-bizottságai" és a magyar nemzetkisebbség](#)
- [A Magyar Párt paktumtárgyalása](#)
- [\[Ugron Istvánnak, az OMP elnökének lemondása\]](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000. A megyei tanács megválasztása](#)
- [A megyei tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [A helyi tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [Polgármesterek megválasztása](#)
- [Székely István: Cselekvési alternatívák 2001 tavaszán](#)
- [Jürgen Habermas: Az európai nemzetállam és a globalizáció hatásai](#)
- [Romániai magyar választók 2000 szeptemberében](#)
- [Demeter M. Attila: Negatív és pozitív szabadság, liberalizmus és kommunitarizmus](#)
- [Győri Szabó Róbert: A parlamenti pártok és az alapszerződések \(1994-1997\)](#)
- [Horváth Krisztina: A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy és a kisebbségi jogok védelme, avagy a muftik törlik át a hallgatás falát?](#)
- [Varga Attila: Állam és egyház viszonyrendszerének elemzése](#)
- [Boga Emese: Az ígéret mint árucikk](#)
- [Fákó Péter: A gazdasági növekedés alakulása Romániában \(1991-1997\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája](#)
- [Bognár Zsolt: Róluk, de nélkülük...](#)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék